

ТЕМА № 14. ПІДСУДНІСТЬ ТА ПІДГОТОВЧЕ СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ

- 1. Поняття та види підсудності у кримінальному провадженні.**
- 2. Поняття, суть і значення підготовчого провадження.**
- 3. Порядок і строки підготовчого провадження.**
- 4. Ознайомлення з матеріалами кримінального провадження.**

1. ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ПІДСУДНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.

З метою забезпечення всебічного, повного й об'єктивного дослідження обставин кримінального провадження, виявлення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, постановлення законного та обґрунтованого судового рішення кримінальний процесуальний закон встановлює правила, відповідно до яких визначається той суд, що буде здійснювати судовий розгляд в кожному конкретному кримінальному провадженні. Визначити підсудність і означає з'ясувати, який саме суд має провести судовий розгляд у конкретному кримінальному провадженні.

Підсудність у кримінальному провадженні - це сукупність специфічних характеристик кримінального провадження, яка визначає певний судовий орган, на який покладається обов'язок розгляду даного провадження у першій інстанції.

Розрізняють такі види підсудності: територіальна (ч.1 ст.32 КПК), персональна (ч.2 ст.32 КПК), інстанційна (ст.33 КПК) та за зв'язком проваджень (ст.217, 334 КПК):

1. *Територіальна підсудність* визначається місцем скоєння кримінального правопорушення.

Кримінальне провадження здійснює суд, у межах територіальної юрисдикції якого вчинено кримінальне правопорушення. У разі коли було вчинено кілька кримінальних правопорушень, кримінальне провадження здійснює суд, у межах територіальної юрисдикції якого вчинено більш тяжке правопорушення, а якщо вони були однаковими за тяжкістю - суд, у межах територіальної юрисдикції якого вчинено останнє у часі кримінальне правопорушення. Якщо місце вчинення кримінального правопорушення встановити неможливо, то кримінальне провадження здійснюється судом, у межах територіальної юрисдикції якого закінчено досудове розслідування.

2. *Персональна підсудність* визначається суб'єктом скоєння кримінального правопорушення та обумовлена особливим правовим статусом суддів та застосовується з метою забезпечення неупередженого судового розгляду кримінального провадження відносно суддів.

Кримінальне провадження по обвинуваченню судді у вчиненні кримінального правопорушення не може здійснюватися тим судом, у якому обвинувачений обіймає чи обіймав посаду судді. У випадку, якщо відповідно до територіальної підсудності кримінальне провадження стосовно судді має здійснюватися тим судом, у якому обвинувачений обіймає чи обіймав посаду

судді, кримінальне провадження здійснює суд, що найбільш територіально наближений до суду, в якому обвинувачений обіймає чи обіймав посаду судді, іншої адміністративно-територіальної одиниці (Автономної Республіки Крим, області, міста Києва чи Севастополя).

3. *Інстанційна підсудність* визначається процесуальною стадією судового розгляду кримінального провадження.

Кримінальне провадження у першій інстанції здійснюють місцеві (районні, районні у містах, міські, міськрайонні) суди. Кримінальне провадження у апеляційній інстанції здійснюють Апеляційний суд Автономної Республіки Крим, апеляційні суди областей, міст Києва і Севастополя. Кримінальне провадження у касаційній інстанції здійснює Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Судові рішення переглядаються Верховним Судом України з питань неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм кримінального закону щодо подібних суспільно небезпечних діянь, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень, та встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом. Кримінальне провадження за нововиявленими обставинами здійснюється судом, який ухвалив рішення, що переглядається.

4. *Підсудність за зв'язком проваджень* визначається необхідністю об'єднання декількох проваджень.

Згідно ч.1 ст.217 КПК у випадках необхідності в одному провадженні можуть бути об'єднані досудові розслідування щодо декількох осіб, підозрюваних у вчиненні одного кримінального правопорушення, або щодо однієї особи, підозрюваної у вчиненні кількох кримінальних правопорушень. Відповідно до ст.334 КПК судові провадження можуть бути об'єднані в одне провадження або виділені в окреме провадження ухвалою суду, на розгляді якого вони перебувають. У разі, якщо на розгляд місцевого суду надійшло кримінальне провадження щодо особи, стосовно якої цим судом вже здійснюється судове провадження, воно передається складу суду, що його здійснює, для вирішення питання про об'єднання судових проваджень.

Порядок направлення кримінального провадження з одного суду до іншого:

1. Питання про передання кримінального провадження з одного суду до іншого в межах юрисдикції одного суду апеляційної інстанції вирішується колегією суддів відповідного суду апеляційної інстанції за поданням місцевого суду або за клопотанням сторін чи потерпілого.

2. Питання про передання кримінального провадження з одного суду до іншого в межах юрисдикції різних апеляційних судів, а також про передання провадження з одного суду апеляційної інстанції до іншого вирішується колегією суддів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ за поданням суду апеляційної інстанції або за клопотанням сторін чи потерпілого.

3. Питання про передання кримінального провадження з одного суду до іншого вирішується не пізніше п'яти днів від моменту внесення подання чи клопотання, про що постановляється ухвала.

4. Про час та місце розгляду подання чи клопотання про передання кримінального провадження з одного суду до іншого повідомляються учасники судового провадження, проте їх неприбуття не перешкоджає розгляду питання.

5. Спори про підсудність між судами не допускаються.

6. Суд, який отримав кримінальне провадження з іншого суду, розпочинає судові провадження зі стадії підготовчого судового засідання, незалежно від стадії, на якій в іншому суді виникли обставини, що обумовили передання провадження.

Обставини, що обумовлюють передання кримінального провадження на розгляд іншого суду (ч.1 ст.34 КПК):

- до початку судового розгляду виявилось, що кримінальне провадження надійшло до суду з порушенням правил територіальної підсудності;

- після задоволення відводів (самовідводів) чи в інших випадках неможливо утворити новий склад суду для судового розгляду;

- обвинувачений чи потерпілий працює або працював у суді, до підсудності якого належить здійснення кримінального провадження;

- ліквідовано суд, який здійснював судові провадження.

- у виняткових випадках кримінальне провадження може бути передано до початку судового розгляду на розгляд іншого суду за місцем проживання обвинуваченого, більшості потерпілих або свідків, а також у разі неможливості здійснювати відповідним судом правосуддя (зокрема, надзвичайні ситуації техногенного або природного характеру, епідемії, епізоотії, режим воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції).

2. ПОНЯТТЯ, СУТЬ І ЗНАЧЕННЯ ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ.

З моменту надходження кримінального провадження з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру, клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру або клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності до суду бере свій початок нова стадія кримінального процесу - підготовче провадження.

В стадії підготовчого провадження не вирішується питання про доведеність вини обвинуваченого, це компетенція лише суду й вирішується в наступній стадії процесу - стадії судового розгляду. Основне призначення цієї стадії полягає в тому, щоб процесуально та організаційно забезпечити проведення судового розгляду відповідно до положень кримінального процесуального закону.

Стадія підготовчого провадження займає проміжне положення між досудовим розслідуванням, стосовно якого вона має контрольний характер, і судовим розглядом, стосовно якої вона має організуючий характер, а також служить "процесуальним фільтром" - покликана не допускати в судовий розгляд кримінальні провадження, що підлягають закриттю чи по яких складенні не у відповідності із вимогами кримінального процесуального закону обвинувальний

акт, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру, клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру або клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності.

Завдання стадії підготовчого провадження:

- 1) перевірити наявність процесуальних підстав для затвердження угоди про визнання вини чи про примирення;
- 2) перевірити наявність підстав закриття провадження;
- 3) перевірити відповідність вимогам кримінального процесуального закону обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру або клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру;
- 4) перевірити дотримання правил визначення підсудності кримінального провадження;
- 5) підготувати умови для успішного проведення судового розгляду.

Відповідно до цих завдань суддя в цій стадії вирішує дві групи питань:

- 1) *питання, які пов'язані з перевіркою матеріалів кримінального провадження;*
- 2) *питання, пов'язані з підготовкою кримінального провадження до судового розгляду.*

Усі питання, пов'язані з проведенням підготовчого провадження, вирішуються суддею одноособово (ст.31 КПК). Відповідно до положень ст. 35 КПК визначення судді для конкретного розгляду здійснюється автоматизованою системою документообігу суду під час реєстрації відповідних матеріалів кримінального провадження. При цьому мають бути враховані положення ст. 75, 76 КПК, що визначають обставини, що виключають участь судді в кримінальному провадженні.

3. ПОРЯДОК І СТРОКИ ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ.

Після отримання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру, клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру або клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності суд не пізніше п'яти днів з дня його надходження призначає підготовче судове засідання, в яке викликає учасників судового провадження (ст.314 КПК).

Підготовче судове засідання відбувається за участю прокурора, обвинуваченого, захисника, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача та його представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, згідно з правилами, передбаченими КПК України для судового розгляду.

Порядок проведення підготовчого судового засідання:

- 1) відкриття судового засідання. У призначений для судового розгляду час головуєчий відкриває судове засідання і оголошує про розгляд відповідного кримінального провадження;

2) перевірка явки учасників кримінального провадження. Секретар судового засідання доповідає суду, хто з учасників судового провадження, викликаних та повідомлених осіб прибув у судове засідання, встановлює їх особи, перевіряє повноваження захисників і представників, з'ясовує чи вручено судові виклики та повідомлення тим, хто не прибув, і повідомляє причини їх неприбуття, якщо вони відомі;

3) повідомлення про фіксацію судового засідання. Секретар судового засідання повідомляє про здійснення повного фіксування судового розгляду, а також про умови фіксування судового засідання;

4) вирішення питань про відвід. Після цього головуєчий оголошує прізвища судді, прокурора, потерпілого, цивільного позивача, обвинуваченого, захисника, цивільного відповідача, представника, перекладача, експерта, спеціаліста, секретаря судового засідання, роз'яснює учасникам підготовчого провадження право відводу і з'ясовує, чи заявляють вони кому-небудь відвід. Питання про відвід вирішується судом згідно зі ст. 75-81 КПК;

5) роз'яснення прав учасників кримінального провадження. Судовий розпорядник роздає особам, які беруть участь у підготовчому провадженні, пам'ятку про їхні права та обов'язки, передбачені КПК України. Після ознайомлення обвинуваченого та інших осіб, які беруть участь у підготовчому провадженні, з пам'яткою, головуєчий з'ясовує, чи зрозумілі їм їх права та обов'язки і у разі необхідності роз'яснює їх;

6) вирішення питання про можливість призначення судового розгляду. Після виконання зазначених вище вимог головуєчий з'ясовує в учасників судового провадження їх думку стосовно можливості призначення судового розгляду;

7) підготовчі дії до судового розгляду. При встановленні процесуальної можливості призначення судового розгляду кримінального провадження суд вирішує процесуальні та організаційні питання;

8) постановлення ухвали за результатами підготовчого провадження. Після завершення підготовки до судового розгляду суд постановляє ухвалу про призначення судового розгляду. Судовий розгляд повинен бути призначений не пізніше десяти днів після постановлення ухвали про його призначення.

У підготовчому судовому засіданні суд має право прийняти такі рішення:

1) затвердити угоду про визнання вини чи про примирення або відмовити в затвердженні угоди та повернути кримінальне провадження прокурору для продовження досудового розслідування в порядку, передбаченому для здійснення кримінального провадження на підставі угод. Розгляд щодо угоди проводиться судом під час підготовчого судового засідання за обов'язкової участі сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження. Відсутність інших учасників судового провадження не є перешкодою для розгляду;

2) закрити провадження у випадку встановлення наступних підстав: набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою; помер обвинувачений, за винятком випадків, коли провадження є необхідним для реабілітації померлого; існує вирок по тому ж обвинуваченню, що

набрал законної сили, або постановлена ухвала суду про закриття кримінального провадження по тому ж обвинуваченню; потерпілий чи його представник відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення; у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності; якщо прокурор відмовився від підтримання обвинувачення, а потерпілий чи його представник або законний представник відмовились підтримувати обвинувачення самостійно;

3) повернути обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру або клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам ст.291, 292 КПК. Ухвала про повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру може бути оскаржена в апеляційному порядку;

4) направити обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру або клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру до відповідного суду для визначення підсудності у випадку встановлення непідсудності кримінального провадження. Про час та місце розгляду подання чи клопотання про передання кримінального провадження з одного суду до іншого повідомляються учасники судового провадження, проте їх неприбуття не перешкоджає розгляду питання;

5) зупинити підготовче провадження (ст.335 КПК). У випадку, якщо обвинувачений ухилився від суду або захворів на психічну чи іншу тяжку тривалу хворобу, яка виключає його участь у судовому провадженні, суддя зупиняє підготовче провадження щодо цього обвинуваченого до його розшуку або видужання і продовжує підготовче провадження щодо інших обвинувачених, якщо воно здійснюється щодо декількох осіб. Розшук обвинуваченого, який ухилився від суду, оголошується ухвалою суду, організація виконання якої доручається слідчому, прокурору;

6) призначити судовий розгляд на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру або клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру;

З метою підготовки до судового розгляду суд:

1) визначає дату та місце проведення судового розгляду;

2) з'ясовує у відкритому чи закритому судовому засіданні необхідно здійснювати судовий розгляд;

3) з'ясовує, питання про склад осіб, які братимуть участь у судовому розгляді;

4) розглядає клопотання учасників судового провадження про: здійснення судового виклику осіб до суду для допиту; витребування речей чи документів;

5) вчиняє інші дії, необхідні для підготовки до судового розгляду.

Під час підготовчого судового засідання суд за клопотанням учасників судового провадження має право обрати, змінити чи скасувати заходи забезпечення кримінального провадження, в тому числі запобіжний захід, обраний у відношенні обвинуваченого. При розгляді таких клопотань суд

додержується правил, передбачених Розділом II КПК України. За відсутності зазначених клопотань сторін застосування заходів забезпечення кримінального провадження продовжується.

Прийнявши рішення про призначення справи до судового розгляду, суддя також має право вирішити наступні питання:

- 1) про призначення захисника у випадках, коли його участь у справі є обов'язковою;
- 2) про визнання особи законним представником обвинуваченого, потерпілою, цивільним відповідачем, представником потерпілого, позивача, відповідача, якщо рішення про це не було прийняте під час досудового розслідування;
- 3) про визнання потерпілого цивільним позивачем, якщо позов не був заявлений під час розслідування справи;
- 4) про список осіб, які підлягають виклику в судове засідання;
- 5) про заходи щодо забезпечення цивільного позову;
- 6) про виклик у необхідних випадках перекладача;
- 7) про визнання доказів недопустимими.

За наявності підстав вважати, що в стадії судового розгляду відповідно до ст. 299 КПК будуть досліджуватися лише деякі докази або вони не будуть досліджуватися взагалі, суддя вправі викликати в судове засідання лише тих осіб чи витребувати лише ті докази, про допит чи дослідження яких надійшли клопотання від учасників судового розгляду. Суддя не вправі відмовити учасникам судового розгляду у дослідженні в стадії судового розгляду доказів, якщо вони є належними і допустимими (ст. 253 КПК).

4. ОЗНАЙОМЛЕННЯ З МАТЕРІАЛАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ (КРИМІНАЛЬНОЮ СПРАВОЮ).

Згідно п.14 ч.3 ст.42 КПК обвинувачений має право ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування та вимагати відкриття матеріалів. Такі ж самі права має захисник, законний представник обвинуваченого та представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Відмова у наданні для ознайомлення загальнодоступного документа, оригінал якого знаходиться в матеріалах досудового розслідування, не допускається (ст.221 КПК). Потерпілий, його представник та законний представник також мають право знайомитися з матеріалами, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо потерпілого кримінального правопорушення (п.11 ч.1 ст.56 КПК). Так само мають право знайомитись із матеріалами кримінального провадження в частині, що стосується цивільного позову, цивільний позивач і його представник, цивільний відповідач і його представник та законний представник.

Саме тому, після призначення справи до судового розгляду головуючий повинен забезпечити учасникам судового провадження можливість ознайомитися з матеріалами кримінального провадження, коли вони про це заявлять клопотання (ст.317 КПК).

Матеріали кримінального провадження (кримінальна справа) - це документи, інші матеріали, надані суду під час судового провадження його

учасниками, судові рішення та інші документи і матеріали, що мають значення для цього кримінального провадження, і долучаються до обвинувального акта (клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності).

Сторонам, потерпілому надається достатній час для ознайомлення з матеріалами, до яких їм надано доступ. У разі зволікання при ознайомленні з матеріалами, до яких надано доступ, суддя за клопотанням сторони з урахуванням обсягу, складності матеріалів та умов доступу до них зобов'язаний встановити строк для ознайомлення з матеріалами, після спливу якого сторона або потерпілий вважаються такими, що реалізували своє право на доступ до матеріалів. Клопотання розглядається суддею не пізніше п'яти днів з дня його надходження до суду з повідомленням сторін кримінального провадження. Неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені про місце та час проведення судового засідання, не перешкоджає розглядові клопотання.

Матеріали про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, для ознайомлення не надаються. У документах, які надаються для ознайомлення, можуть бути видалені відомості, які не будуть розголошені під час судового розгляду. Видалення повинно бути чітко позначено. За клопотанням сторони суд має право дозволити доступ до відомостей, які були видалені.

Надання доступу до матеріалів включає в себе можливість робити копії або відображення матеріалів.